

Nr 69.

Ankom till riksdagens kansli den 23 mars 1944 kl. 1 em.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1944/45 till fria sommarresor för barn m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(3:e avd.)

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t under femte huvudtiteln (punkterna 88 och 89, s. 116—123 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 4 januari 1944) föreslagit riksdagen att för budgetåret 1944/45 anvisa dels till Fria sommarresor för barn ett förslagsanslag av 1 000 000 kronor, dels ock till Bidrag till sommarkolonier ett reservationsanslag av 200 000 kronor.

Under rubriken »Åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen» har för budgetåret 1943/44 anvisats ett förslagsanslag av 1 000 000 kronor. Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 4 juni 1943 har anslaget disponerats dels med 200 000 kronor till fria resor till sommarkolonier, dels med 100 000 kronor till bidrag till driftkostnader vid sommarkolonier, dels ock med 700 000 kronor till fria resor till sommarvistelse i enskilda hem.

Tillsynsmyndighet för koloniverksamheten och centralmyndighet för reseverksamheten var socialstyrelsen, medan det kontorsmässiga arbetet handhades av statens utrymningskommission, som jämväl i övrigt medverkade i organisatoriskt hänseende.

I skrivelse den 13 november 1943 har *socialstyrelsen* lämnat en redogörelse för den under sommaren 1943 bedrivna verksamheten samt gjort framställning om anslag för ifrågavarande ändamål för budgetåret 1944/45.

Över socialstyrelsens framställning ha *yttranden* avgivits av statskontoret, medicinalstyrelsen, järnvägsstyrelsen och statens utrymningskommission.

Departementschefen har vid punkten 88 för egen del anfört följande.

Den verksamhet, vars kostnader bestridas från ifrågavarande anslag, åsyftar *dels* att för mindre bemedlade barn från de större städerna undanröja de ekonomiska hinder, som resekostnaderna utgöra, för deras möjligheter att erhålla en icke alltför kort vistelse på landet under sommaren, *dels också* att skänka klena eller eljest ogynnsamt ställda barn på landsbygden och i de mindre tätorterna stärkande sommarvistelse med god omvårdnad i olika

hänseenden. Dessa syften söker man vinna dels genom statsbidrag till fria resor åt barn och deras vårdare för sommarvistelse i enskilda hem, dels genom statsbidrag åt koloniverksamhet. Praktiskt taget alla sommarkolonier ha kunnat komma i åtnjutande av stöd i form av fria resor. Driftbidrag har däremot allenast utgått till särskilt behövande kolonier, i första hand sådana som avsetts för klena barn från landsbygden. Erfarenheterna av verksamheten, som nu bedrivits under två år, ha i huvudsak varit mycket tillfredsställande. Sedan numera hjälpverksamhetens riktlinjer blivit praktiskt prövade och i stort sett visat sig lämpliga, torde verksamheten böra få en mera stadigvarande karaktär. Jag förordar, att anslag för ändamålet upptages för budgetåret 1944/45.

I stort sett torde verksamheten även under sommaren 1944 böra bedrivas efter samma grunder som under år 1943. Endast i ett par avseenden anser jag mig böra förordar, att jämkningar ske. Socialstyrelsen har föreslagit, att den allmänna maximigränsen för de fria resorna, som under år 1943 var 50 mil, skall sättas till 60 mil, varigenom exempelvis barn från större städer i östra Sverige skulle kunna placeras i hem på västkusten utan att själva behöva betala överskjutande biljettkostnad. Jag ansluter mig till socialstyrelsens förslag i denna del och förordar alltså, att maximigränsen sättes till 60 mil.

Genom den sålunda föreslagna höjningen av maximigränsen torde för flertalet fall försvinna den under det senaste verksamhetsåret rätt ofta konstaterade olägenheten, att värdet av de fria resorna väsentligen minskas genom de betydande kostnaderna för resa utöver maximigränsen. För dylik resa måste för överskjutande sträcka lösas s. k. anslutningsbiljett, motsvarande kostnaderna för ny resa å ifrågakommande sträcka. Socialstyrelsen har för sådana biljetter föreslagit, att priset skulle debiteras endast med prisskillnaden mellan biljettkostnaden för hela sträckan och för maximisträckan. Både statskontoret och järnvägsstyrelsen ha beträffande socialstyrelsens förslag till lösning bland annat framställt vissa tekniska erinringar, vilka äro av den natur, att jag icke anser mig kunna tillstyrka styrelsens förslag. I sak har jag emellertid icke någon erinran mot den därmed avsedda begränsningen i de enskildas kostnader för resor utöver maximigränsen. Kostnaden för staten av en sådan åtgärd torde efter den föreslagna höjningen av maximigränsen bli relativt ringa. För den händelse att fortsatta överväganden av frågans tekniska sida skulle giva vid handen, att en tillfredsställande lösning kan nås, förordar jag, att anslaget må belastas med de av en sådan anordning betingade kostnaderna under sommaren 1944.

I likhet med socialstyrelsen anser jag angeläget att kontroll utövas över att de fria sommarresorna icke missbrukas. Jag delar styrelsens uppfattning, att uppenbara missbruk av denna förmån böra beivras. Tills vidare torde kontrollen i efterhand genom de av styrelsen föreslagna stickprovsundersökningarna få godtagas. Jag förutsätter emellertid att barnavårdsnämnderna ägna uppmärksamhet åt tendenser till missbruk och anmäla dylika förhållanden till socialstyrelsen. Särskilt då fråga är om längre resor böra nämnderna i möjlig mån kontrollera de uppgifter, som lämnas av målsmännen.

Kostnaderna för de fria resorna beräknar jag i likhet med socialstyrelsen till i runt tal 1 000 000 kronor.

Vad slutligen angår förslaget om höjning av det för bidrag till driftkostnader vid sommarkolonier avsedda beloppet från 100 000 kronor till 200 000 kronor vill jag erinra om att denna statsbidragsform i första hand ansetts böra utnyttjas till förmån för klena barn på landsbygden. Under förra sommaren togs icke hela det för ändamålet avsedda beloppet i anspråk, men detta förhållande torde sammanhånga med den korta tid, som då stod till buds för planläggning av verksamheten. Det synes mig uppenbart, att ett

större behov av dylika kolonier föreligger, och jag kan biträda förslaget om höjning av beloppet till 200 000 kronor. Medel för detta ändamål torde emellertid lämpligen anvisas i form av ett särskilt reservationsanslag, benämnt Bidrag till sommarkolonier. Jag gör hemställan i enlighet härmed under följande anslagspunkt. Till kostnaderna för de fria resorna torde åter få anvisas ett förslagsanslag under rubriken Fria sommarresor för barn.

I samband med Kungl. Maj:ts ifrågakvarande förslag har utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh* (I: 117) och den andra inom andra kammaren av herr *A. Hagård m. fl.* (II: 193), vari hemställts om sådana föreskrifter, att betryggande kontroll kan av myndigheterna utövas däröver att förmånen av fria sommarresor icke obehörigen utnyttjas, samt att vid utfärdandet av sådana föreskrifter i motionerna angivna synpunkter måtte vinna beaktande,

dels en inom andra kammaren av herr *K. E. Hansson* i *Skediga m. fl.* väckt motion (II: 39), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att från anslaget till fria sommarresor bidrag skola kunna utgå till resor, även skolresor, för landsbygdens barn efter i huvudsak samma grunder, som gälla för städernas barn,

dels ock en inom andra kammaren av herrar *S. Persson* i Stockholm och *H. Hagberg* i Luleå väckt motion (II: 366), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att de fria sommarresorna för barn få företagas utan hänsyn till resans längd och oavsett från vilken ort i landet resan anträdes.

Beträffande de skäl, som motionärerna anfört till stöd för förslagen, hänvisas till motionerna II: 193, II: 39 och II: 366.

Genom statsbidrag till fria resor åt barn och deras vårdare för sommarvistelse i enskilda hem åsyftas att för mindre bemedlade barn från städer och större tätorter undanröja de hinder för en icke alltför kort vistelse på landet under sommaren, som resekostnaderna utgöra. Genom statsbidrag till koloniverksamhet avses att skapa möjligheter att bereda klena och eljest ogynnsamt ställda barn i första hand från landsbygden och de mindre tätorterna stärkande sommarvistelse med god omvårdnad i olika hänseenden. Departementschefen framhåller, att erfarenheterna från verksamheten, som nu bedrivits under två år, i huvudsak ha varit mycket tillfredsställande. Verksamheten under sommaren 1944 föreslås skola bedrivas efter i stort sett samma grunder som under år 1943.

Utskottet delar departementschefens uppfattning om angelägenheten av att denna verksamhet även i fortsättningen upprätthålles. Utskottet vill emellertid erinra om departementschefens uttalande vid anmälan av motsvarande anslagsfråga till fjolårets riksdag (propositionen nr 123), att en utbyggd koloniverksamhet utgör en väsentlig förutsättning för möjligheten att på ett tillfredsställande sätt lösa problemet om barnens sommarvistelse. En effektiv utbyggnad av koloniverksamheten måste emellertid enligt departementschefens då uttalade mening tills vidare anstå på grund av det statsfinansiella läget. Samma skäl anfördes även för ett bibehållande av principen att rätten till fria

Utskottet.

resor till självordnad sommarvistelse begränsas till barn i städer och andra tätbebyggda orter med minst 8 000 invånare.

Ehuru de skäl, som sålunda anförts till stöd för ifrågavarande begränsningar i verksamheten, alltfört äga sin fulla giltighet, vill utskottet understryka, att en omprövning i båda dessa hänseenden bör äga rum så snart förhållandena det medgiva. Härvid vill utskottet erinra om riksdagens uttalande i fjol, att i den mån en utvidgning av statens bidragsverksamhet för barnens sommarvistelse bleve möjlig, denna borde komma även landsbygdens barn till godo.

Av vad sålunda anförts framgår, att utskottet finner det i motionen II: 39 framställda förslaget behjärtansvärt till den del det avser att bereda landsbygdens barn samma förmån av fria resor till självordnad sommarvistelse som städernas barn. Emellertid kan utskottet icke tillstyrka, att sådan ändring av bestämmelserna genomföres under nuvarande förhållanden. Nämda förmån bör alltså även instundande sommar i princip vara förbehållen endast barn inom de befolkningsgrupper, där behovet av ombyte av vistelseort i allmänhet är mest framträdande. Därvid bör gälla i stort sett samma urvalsprincip som föregående sommar. Detta innebär, bland annat, att socialstyrelsen skall äga bevilja dispens för vissa orter enligt i huvudsak hittills följd praxis. — Att anslaget till fria resor, såsom i nämnda motion även ifrågasatts, skulle tagas i anspråk för bidrag till skolresor för landsbygdens barn, anser utskottet helt uteslutet.

Rätten till fria resor är jämväl begränsad till barn, vilka tilldelats rabattkort för inköp av livsmedel. Detta innebär, att i allmänhet endast barn, vilkas försörjare ha ett till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt beskattningsbart belopp ej överstigande, i familjer med ett barn 750 kronor och i familjer med två eller flera barn 1 000 kronor, komma i åtnjutande av de fria resorna. Utslagsgivande för rätten till sommarresor under förra året var alltså inkomstförhållandena 1941. Nu har emellertid, enligt vad utskottet inhämtat, antalet utdelade rabattkort på grund av det under 1942 höjda inkomstläget sjunkit sedan i fjol. Man beräknar en nedgång i Stockholm av 13 % och i övriga städer av omkring 10 %. Då denna stegring i inkomstläget inträffat före det allmänna pris- och lönestoppet och för personer i här ifrågavarande inkomstklasser till övervägande del torde vara att hänföra till på lönerna utgående kristillägg, torde nämnda stegring i allmänhet icke kunna anses innebära en reell inkomstförbättring. Då den därtill inträffat före 1943 synes densamma nu icke böra föranleda en så väsentlig begränsning av verksamheten i förhållande till förra sommaren, som skulle bliva följden av en oförändrad tillämpning av gällande bestämmelser. Utskottet anser alltså för sin del önskvärt, att de som haft rätt till fria resor 1943 skola behålla denna rätt jämväl under innevarande år. Kungl. Maj:t bör därför enligt utskottets mening vara oförhindrad att i fråga om de individuella förutsättningarna för rätt till fria resor under instundande sommar meddela bestämmelser i det av utskottet angivna syftet. Vid sitt ställningstagande till denna fråga har utskottet jämväl beaktat, att rabattkortens inkomstgränser äro ganska låga och att anknytningen av den ifrågavarande förmånen till inne-

hav av rabattkort å livsmedel över huvud är av provisorisk natur. I detta sammanhang vill utskottet framhålla vikten av att frågan hur den ekonomiska behovsprövningen framdeles bör ordnas redan nu tages under övervägande.

Den allmänna maximigränsen för de fria resorna, som förra året var 50 mil, föreslår Kungl. Maj:t skall sättas till 60 mil. För resa utöver maximigränsen har hittills måst lösas s. k. anslutningsbiljett, motsvarande kostnad för ny resa å den återstående delsträckan. Det har visat sig vara förenat med vissa tekniska svårigheter att bestämma priset för sistnämnda del av färden till skillnaden mellan biljettkostnaden för hela sträckan och för maximisträckan. För den händelse fortsatta överväganden av frågans tekniska sida skulle giva vid handen, att en tillfredsställande lösning kan nås, föreslås, att anslaget till fria sommarresor för barn må belastas med de av en sådan anordning betingade kostnaderna under sommaren 1944. I motionen II: 366 föreslås, att förmånen av fria resor skall åtnjutas utan hänsyn till resans längd.

I anledning av sistnämnda yrkande vill utskottet framhålla, att frågan om jämväl den nu ifrågavarande begränsningens totala slopande förtjänar att tagas under övervägande. Härvid vill utskottet erinra om att under år 1942, då maximigräns för resorna icke var fastställd, endast 5—6 % av samtliga resor överstego 60 mil. Emellertid bör denna fråga särskilt under nuvarande förhållanden bedömas med en viss försiktighet. Utskottet är därför icke berett att för nästa budgetår tillstyrka större ändring i härutinnan gällande bestämmelser än den höjning av maximigränsen med 10 mil, som föreslagits av Kungl. Maj:t. Utskottet förutsätter därvid, att de särskilda bestämmelser, som sommaren 1943 gällt för barn, hemmahörande och bosatta i de fyra nordligaste länen, skola äga fortsatt giltighet. Vidkommande frågan om tilläggskostnaden vid färd över maximigränsen bör densamma för barnen och deras vårdare icke överstiga skillnaden mellan biljettpriset för hela sträckan och maximisträckan. Vad departementschefen härutinnan anfört har icke givit utskottet anledning till erinran.

I fråga om rätt till fria resor för vårdare, som åtfölja mindre barn å resa till självordnad sommarvistelse, framhöll riksdagen i fjol, att en viss försiktighet vid beviljande av denna förmån vore av nöden till undvikande av att den obehörigt utnyttjades. Möjligheten att ordna grupperesor för barnen borde tagas under noggrann omprövning. Under föregående sommar ha även sådana grupperesor i viss utsträckning kommit till stånd.

Utskottet vill framhålla angelägenheten av att fria resor för vårdare av mindre barn begränsas till vad som oundgängligen kräves för att sommarvistelse på landet skall stå barnen öppen. Sålunda bör man söka anordna grupperesor i större omfattning än vad som skett föregående sommar. Enligt utskottets mening bör även åldersgränsen för barn, vilka under resa anses vara i behov av vårdare, kunna något sänkas. Förra sommaren erhöi vårdare fri resa om barnet under fjolåret fyllde 10 år eller var yngre. Instundande sommar torde rätten till fria resor för vårdare kunna begränsas till de fall då barnet i år fyller 8 år eller är yngre.

I de likalydande motionerna I:117 och II:193 framhållas vissa önskemål beträffande kontrollen av att de barn, som komma i åtnjutande av fria resor, även uppehålla sig under den avsedda minimitiden av fyra veckor å orten för sommarvistelsen. Såsom framgår av den i statsrådsprotokollet lämnade redogörelsen ha dylika kontrollåtgärder påyrkats jämväl av flera barnavårdsnämnder. Då det är angeläget att få ifrågavarande verksamhet lagd på sådan bog, att missbruk av förmånerna i görligaste mån förebyggas, tillstyrker utskottet åtgärder i detta syfte. Såsom villkor för resebidraget bör alltså enligt utskottets mening gälla, att intyg rörande sommarvistelsen lämnas vid återkomsten till hemorten. Då såsom intygsgivare regelmässigt böra kunna anlitas på orten boende personer i ansvarig ställning, synes en sådan kontroll kunna anordnas utan större olägenhet. Närmare bestämmelser i ämnet må ankomma på Kungl. Maj:t att meddela.

Vidkommande slutligen den i sistnämnda motioner berörda frågan om verksamhetens organisation vill utskottet i likhet med motionärerna ifrågasätta, huruvida icke den centrala ledningen kunde helt anförtros socialstyrelsen. Emellertid förutsätter utskottet, att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på ifrågavarande spörsmål och vidtager de åtgärder, som befinnas mest ändamålsenliga.

Vad Kungl. Maj:t i övrigt föreslagit har icke föränlett erinran från utskottets sida.

Under återopande härav får utskottet hemställa,

I. att riksdagen må med bifall till Kungl. Maj:ts förslag för budgetåret 1944/45 under femte huvudtiteln anvisa

a) till *Fria sommarresor för barn* ett förslagsanslag av 1 000 000 kronor,

b) till *Bidrag till sommarkolonier* ett reservationsanslag av 200 000 kronor,

II. att de likalydande motionerna I:117 och II:193 samt motionerna II:39 och II:366 må anses besvarade genom vad utskottet anfört.

Stockholm den 23 mars 1944.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Joh. Nilsson i Malmö, Oscar Olsson, Sven Larsson, Bernhard Nilsson, Bäcklund, Carlström, von Heland, Gustaf Iwar Anderson, Wiklund, Gustav Emil Andersson* och *Albertsson*: samt

från andra kammaren: herrar *Törnkvist, Eriksson* i Stockholm, *Svensson* i Grönvik, *Andersson* i Prästbol, *Persson* i Falla, *Persson* i Tidaholm, *Pettersson* i Dahl, *Andersson* i Malmö, *Mårtensson, Lindholm, Malmborg* och *Eriksson* i Frägsta.

Reservationer:

1) av herr *Eriksson* i Frägsta, som ansett, att det stycke i utskottets yttrande å s. 3 och 4, som börjar med orden »Utskottet delar» och slutar med orden »8 000 invånare» bort hava följande lydelse:

»Utskottet vill erinra om departementschefens uttalande — — — 8 000 invånare.»;

2) av herrar *Andersson* i Prästbol, *Persson* i Tidaholm, *Andersson* i Malmö, *Mårtensson* och *Malmborg*, vilka ansett, att de två på varandra följande styckena i utskottets yttrande å s. 4, vilka börja med orden »Ehuru de» och sluta med orden »helt uteslutet» bort hava följande lydelse:

»Ehuru de skäl, som sålunda anförts till stöd för ifrågavarande begränsningar i verksamheten, alltfort äga giltighet, får utskottet dock uttala önskvärdheten av att en undersökning snarast kommer till stånd för att få utrönt i vad mån denna verksamhet kan utbyggas till att omfatta alla barn oberoende av bostadsorten, vilka ur hälsosynpunkt äro i behov av några veckors stärkande sommarvistelse på landsbygden.

Av vad — — — städernas barn. Emellertid kan utskottet icke tillstyrka, att sådan ändring av bestämmelserna genomföres under innevarande år. Nämda förman — — — helt uteslutet.»;

3) av herrar *von Heland*, *Gustav Emil Andersson*, *Svensson* i Grönvik och *Pettersson* i Dahl, vilka ansett, att de två på varandra följande styckena i utskottets yttrande å s. 4, vilka börja med orden »Ehuru de» och sluta med orden »helt uteslutet», bort utbytas mot ett stycke av följande lydelse:

»Enligt utskottets mening är det angeläget, att frågan om koloniverksamhetens utbyggande upptages till omprövning så snart förhållandena det medgiva. Vad förenämnda begränsning av förmånen av fria resor till självordnad sommarvistelse angår, innebär densamma ett ensidigt gynnande av tätorternas befolkning. Enligt utskottets mening böra landsbygden och de mindre tätorterna i fråga om statliga åtgärder för främjande av barnens sommarvistelse vara likställda med de större orterna, helst som dessa senare i allmänhet ha jämförelsevis god skattekraft. Utskottet tillstyrker alltså det i motionen II: 39 i detta hänseende framställda förslaget. I samma motion förordade bidrag jämväl till skolresor kan utskottet däremot icke biträda.»;

4) av herrar *Carlström*, *von Heland*, *Gustav Emil Andersson*, *Svensson* i Grönvik, *Persson* i Falla, *Pettersson* i Dahl och *Eriksson* i Frägsta, vilka ansett, att det stycke i utskottets yttrande å s. 4 och 5, som börjar med orden »Rätten till» och slutar med orden »under övervägande.» bort hava följande lydelse:

»Rätten till — — — de fria resorna. I likhet med Kungl. Maj:t förutsätter utskottet, att dessa bestämmelser skola under nästa sommar äga fortsatt giltighet. Emellertid vill utskottet i detta sammanhang erinra om att anknypningen

av ifrågavarande förmån till innehav av rabattkort å livsmedel är av provisorisk natur och framhålla vikten av att frågan hur behovsprövningen framdeles bör ordnas redan nu tages under övervägande.»;

5) av herrar *Joh. Nilsson* i Malmö, *Oscar Olsson*, *Bäcklund*, *Wiklund*, *Persson* i Tidaholm, *Andersson* i Malmö och *Mårtensson*, vilka ansett, att det stycke i utskottets yttrande å s. 5, som börjar med orden »Utskottet vill» och slutar med orden »är yngre», bort hava följande lydelse:

»Utskottet vill — — — föregående sommar. I detta sammanhang anser sig utskottet böra något beröra frågan om man bör söka begränsa möjligheterna till missbruk av förmånen av fria resor genom sänkning av åldersgränsen från 10 till 8 år för de barn, vilka under resa anses vara i behov av vårdare. En sådan sänkning av åldern skulle säkerligen medföra en stark ökning av antalet fall, då föräldrarna icke våga låta barnet resa. Resvanan är icke stor i de befolkningsskikt, där barnen komma i åtnjutande av fri resa. Med hänsyn jämväl till värdet för såväl moder som barn att ha möjlighet att följas åt på resorna till och från sommarvistelsen måste utskottet hysa betänkligheter mot en sådan åtgärd, helst som densamma icke står i god överensstämmelse med den föreslagna ökningen av maximisträcken till 60 mil. Utskottet ansluter sig alltså till Kungl. Maj:ts förslag om oförändrade bidragsgrunder i förevarande hänseende.»